

おんいんろん
日本語の音韻論

- 音韻、音素 ^{おんそ} „fonéma“, „foném“
 - mentální koncept, výsledek abstrakce
 - jazykové zvuky zapojené do systému konkrétního jazyka
 - potenciál rozlišit význam
 - **foném** 音素 vs. **alofon** ^{いおん} 異音 / / vs. []

- Distribuce hlásek (fonů) – sada fonetických prostředí, v nichž se zvuk vyskytuje
 - kontrastivní distribuce – dvě různé hlásky tvoří „minimální pár“ → alofony různých fonémů Př.: [kiŋ] vs. [giŋ] (金 vs. 銀)
 - komplementární (doplňková) distribuce – dvě různé hlásky jsou považovány za alofony téhož fonému (distribuce v závislosti na fonetickém prostředí) Př. [eiru] vs. [sarɯ]/[sɯru]/[serɯ]/[sorɯ]
 - volná variace – dvě různé hlásky se vyskytují ve stejném prostředí (ve stejném slově), ale nemění význam → dva alofony téhož fonému Př. [jarɯ] vs. [jarɯ] (やる)

- Specifické fonémy ^{とくしゅおんそ} 特殊音素
 - ^{はつおん} 撥音 /N/ {ん・ン}
 - ^{そくおん} 促音 /Q/ {っ・ツ}
 - ^{ちょうおん} 長音 /R/ různé (např. {ー})

- Příklady zápisu fonému a jeho alofonů
 - /t/ → [t] / ___ [a], [e], [o]
 - [tɕ] / ___ [i]
 - [ts] / ___ [ɯ]

 - /s/ → [s] / ___ [a], [ɯ], [e], [o]
 - [ɕ] / ___ [i]

 - /b/ → [b] / ___ [a], [ɯ], [e], [o]
 - [bʲ] / ___ [i]

- Fonologické procesy

- **spodoba** ^{どうか} 同化 – převzetí určitého artikulačního rysu z fonetického okolí (znělostní, místní aj.)
 - „návazná znělost“ ^{れんだく} 連濁
 - nazální spodoba ^{はっおんか} 撥音化
 - palatalizace
 - devokalizace samohlásek
- **redukce** ^{だつらく} 脱落 – krácení (často jako extrémní důsledek devokalizace)
- **geminace** ^{そくおんか} 促音化 – výsledek devokalizace/redukce (vznik specifického fonému /Q/ v prostředí stejných souhlásek)
- **fúze** ^{ゆうごう} 融合 – proměna sekvence sousedících fonémat ve fonéma jiné

資料①

Пříkladу vybraných fonologických procesů v japonštině

- devokalizace samohlásek
 - /kikaN/ → /ituka/ → /sjukuzicu/ →
 - /desu/ → [desu̥] /masu/ → [masu̥]
 - tendence /i/ a /u/ k devokalizaci po neznělé, před neznělou souhláskou a /Q/
- redukce samohlásky
 - na začátku slova: /usiro/ → [u̥ɕiro] → [ɕiro]
 - u koncovek: /desu/ → [desu̥] → [des]
 - v historickém vývoji: /idaku/ → /daku/ 抱く /ibara/ → /bara/ 薔薇
 - uvnitř sekvence: /jonde//iru/ → [jonderu]; /mite//ageru/ → [mitageru]
/kono//aida/ → [konajda]; /jaQte//oku/ → [jattoku]
 - při sousedícím výskytu: /aburaage/ → [abuuraage]; /to//omoQta/ → [tomotta]
 - více fonémat: /maQtaku/ → [ttaku̥] /koNnitiwa/ → [ɕiwa]
- krácení dlouhých samohlásek (redukce specifického fonému /R/)
 - 学校 /gaQkoR/ → [gakko] そういふこと /soR//juR//koto/ → [sojukoto]
 - slovotvorný potenciál: かつこい ← 格好 ^{かつこう} めんどくさい ← 面倒 ^{めんどろ}
- nazální spodoba
 - řada ra a slabika /no/
 - /jaranai/ → [jan:ai]; /wakaranai/ → [wakan:ai]; /no//desu/ → [ndesu̥]
- palatalizace
 - před palatálními hláskami: /s/ → [ɕ] /si/ → [ɕi]
/t/ → [tɕ] /ti/ → [tɕi]
/k/ → [kʲ] /ki/ → [kʲi]
 - C → [+palatalizace] / ___ [i]
- geminace
 - 洗濯機 → せんたつき 退職金 → たいしよつきん
 - případy koexistence obou tvarů: 三角形 → さんかくけい・さんかつけい
- fúze
 - なければ → なけりや → なきや
 - てしまふ → ちまふ → ちゃふ
 - ては → ちゃ では → じゃ
 - splývání samohlásek: /ai/ → [e:] /itai/ → [ite:]
/ae/ → [e:] /temae/ → [teme:]
/ei/ → [e:] /eiga/ → [e:ga]
/oi/ → [e:] /sugoi/ → [suge:]

図① Přebled fonologického inventáře moderní japonštiny

Vokály				
i				u
	e		o	
	a			

Konsonanty				
p	t		k	
b	d		g	
	s			h
	z			
		r		
m	n			
w		j		
		N	Q	R

練習① Převed'te zadané výrazy do fonologického zápisu

- 新聞 →
- 週末 →
- 風景 →
- 実験 →
- 数理 →
- 酢売り →

音韻論の専門用語

音素	オンソ
異音	イオン
特殊音素	トクシュオンソ
同化	ドウカ
脱落	ダツラク
連濁	レンダク

撥音化	ハツオンカ
促音化	ソクオンカ
融合	ユウゴウ
文節	ブンセツ
強弱	キョウジャク
高低	コウテイ

資料②

Schéma identifikace fonémů a alofonů

Úkol: Posoudit, zda dvě odlišné hlásky (fóny) jsou alofony téhož fonému, či zda se jedná o realizace různých fonémů.

